Місячний Економічний Моніторинг України

№4 (198), квітень 2017 року

Резюме

Тема місяця: МВФ

Політика: Національне антикорупційне бюро України та Спеціалізована антикорупційна прокуратура висунули звинувачення голові Державної фіскальної служби України Роману Насірову у зловживанні службовими повноваженнями.

Реальний сектор: У 2016 році реальний ВВП зріс на 2,3% завдяки збільшенню внутрішнього попиту.

Енергетичний сектор: Нестача вугілля змусила виробників електроенергії імпортувати вугілля і НКРЕКП підвищила ціну вугілля, яку використовує при розрахунку тарифів на електроенергію.

Сільське господарство: Станом на 31 березня було засіяно 1,2 млн гектарів ранніх зернових і зернобобових культур (51% від запланованої площі).

Зовнішній сектор: Дефіцит поточного рахунку зріс до 0,4 млрд дол. США у лютому внаслідок зростання дефіциту торгівлі товарами.

Фіскальна політика: За попередніми даними Державного Казначейства доходи Зведеного бюджету у першому кварталі 2017 року зросли на 35,6% дпр через більші податкові та неподаткові надходження.

Соціальна політика: У 2016 році наявний доход домогосподарств зріс на 14,2% у номінальному виразі через вищий доход з усіх основних джерел.

Ринок праці: У лютому середня заробітна плата зросла на 35,4% у номінальному виразі та на 18,0% дпр у реальному виразі внаслідок підвищення мінімальної заробітної плати.

Монетарна політика: Споживча інфляція зросла на 15,1% дпр у березні.

Обмінний курс: Міжбанківський обмінний курс коливався навколо 27 грн за дол. США, оскільки високі експортні ціни компенсували вплив блокади Донбасу на експортну виручку.

Державний борг: У перші дні квітня Україна отримала 1 млрд дол. США від МВФ за Програмою розширеного фінансування та 600 млн євро макрофінансової допомоги від ЄС.

Тема місяця: Блокада

Уряд продовжуватиме реформи під наглядом МВФ

Олександра Бетлій

3-го квітня Рада виконавчих директорів МВФ завершила консультації 2016 року з Україною відповідно до Статті IV та ухвалила третій перегляд економічної програми України в рамках механізму розширеного фінансування (EFF). В результаті Україна отримала виплату позики у 1 млрд дол. США, що початково планувалась на 15 листопада 2016 року. У 2016 році основною причиною затримки виплати було пізнє ухвалення Закону про Державний бюджет та змін до Податкового кодексу, а також неспроможність уряду ухвалити ряд інших реформ, обіцяних після другого перегляду програми EFF у жовтні 2016 року. 20 березня зустріч Ради виконавчих директорів було відкладено через запровадження ембарго на торгівлю з неконтрольованими урядом території на Сході України, що змінили макроекономічний прогноз. Прогнозоване зростання реального ВВП було знижено до близько 2%, а оцінку дефіциту поточного рахунку збільшено до 3,7% ВВП. Реальний ВВП України за прогнозом зросте на 3,2% у 2018 році.

Україна отримала третій транш позики за програмою EFF завдяки макроекономічному відновленню та «суттєве коригування фіскальної політики». Закон про Державний бюджет на 2017 рік відповідає індикативним показникам Програми, включно із більшою ефективність бюджетних видатків та дефіцитом на рівні 3% ВВП. Зусилля НБУ було високо оцінено за прогрес щодо стримання інфляції за умов плаваючого обмінного курсу та відновлення банківської системи. Уряд запровадив обіцяне підвищення цін на енергоносії для населення та інші реформи у сфері енергетики, що сприяли нижчому перехресному субсидуванню, наближенню тарифів до рівня собівартості та вищій енергоефективності.

У 2017 році три інші транші позики МВФ заплановано у сукупній сумі близько 4,5 млрд дол. США (з четвертим траншем запланованим початково вже на травень). Для отримання виплат українська влада повинна продовжити обіцяні відповідно до Меморандуму щодо співпраці з МВФ реформи та виконати кількісні цільові індикатори по міжнародних резервах, бюджетному дефіциту та монетарній базі. НБУ, як очікують, повинен продовжити відновлення стійкості банківської системи, забезпечити виплату кредитів, наданих пов'язаним особам ПриватБанком до моменту націоналізації, та завершити перехід до інфляційного таргетування. Заплановано запровадження середньострокового бюджетного планування, подальше вдосконалення податкового адміністрування, запровадження реформи державної служби (включно із змінами в оплаті праці державних службовців). Уряд повинен також запровадити структурні реформи, що повинне поліпшити інвестиційний клімат в Україні. Це включає пенсійну реформу, реформу ринку землі, реформу державних підприємств та успішне впровадження антикорупційної політики.

Пенсійна реформа – один з найбільших пріоритетів уряду на 2017 рік. Вона покликана забезпечити сповільнене зростання кількості пенсіонерів у майбутньому. Зокрема, потрібно надалі обмежити схеми раннього виходу на пенсію, оскільки сьогодні середній вік виходу на пенсію для українців становить 58,5 років для чоловіків та 56 років для жінок (ці оцінки надані в Меморандумі, тоді як раніше Міністр соціальної політики називав нижчий вік). Пенсіонери повинні отримати стимули до пізнішого виходу на пенсію, ніж мінімальний вік виходу на пенсію. Вони отримають більший вибір віку виходу на пенсію, а пенсії передбачатимуть стимули для довшої зайнятості та пізнішого виходу на пенсію. Для забезпечення таких принципів уряду потрібно буде суттєво збільшити розмір пенсій для тих, хто має довший стаж роботи. Водночас МВФ розглядає запровадження обов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення передчасним, тоді як уряд не має досі єдиного бачення щодо реформи.

Реформа ринку землі є іншою надзвичайно важливою реформою, що очікує не лише МВФ, але й інші міжнародні донори, включно зі Світовим банком. У кінці 2016 року уряд подовжив дію мораторію на продаж землі сільськогосподарського призначення ще на один рік. Є ризик, що популістські сили у парламенті спробують знову відкласти запровадження продажу сільськогосподарської землі ще на один рік. Водночас уряд нарешті почав серйозні обговорення щодо моделі ринку землі, що за оцінками повинне збільшити прозорість та поліпшити інвестиційний клімат в сільському господарстві. Ймовірно, що іноземці на першому етапі не матимуть права купувати сільськогосподарську землю. Парламент повинен ухвалити закон про обік сільськогосподарської землі до кінця травня, що дозволить розпочати продаж сільськогосподарської землі за певними заходами безпеки вже з 2018 року.

Крім того, уряд пообіцяв запровадити комплексну реформи державних підприємств, що включає призначення незалежних наглядових рад та аудит звітів найбільших держпідприємств. Також йдеться про приватизацію. Протягом останніх років уряд не спромігся виконати приватизаційні плани передусім через брак політичної волі та ефективної стратегії. Тепер, він пообіцяв продовжити із малою, середньою та великою приватизацією. Зокрема, у Меморандумі він взяв зобов'язання щодо продажу Одеського припортового заводу, Центренерго, Турбоатому та Укрспирту.

МВФ надалі приділяє багато уваги антикорупційній політиці уряду. Протягом останніх років уряд створив Національне антикорупційне бюро України та Національне агентство з питань запобігання корупції. Фонд та інші міжнародні донори високо оцінюють ці кроки, а також запровадження електронного декларування доходів державних службовців та політиків. Водночас новостворені інституції поки що призвели до лише декількох справ, що частково пов'язано із відсутністю спеціалізованого антикорупційного суду та обмеженого переліку розслідувальних інструментів. Передбачено створення такого суду до середини червня 2017 року, тоді як розширення інструментів НАБУ повинне відбутись до кінця травня.

В цілому, перелік обіцяних урядом реформ досить амбітний. Для отримання наступних траншів від МВФ потрібно збільшити швидкість реформ. Є потреба у політичній волі на майбутні зміни. Уряду потрібна підтримка парламенту та Адміністрації Президента для ефективного впровадження змін.

Місячний Економічний Моніторинг України

Політика: Голову Державної фіскальної служби звинувачують у корупції

Корупція. У березні українські антикорупційні правоохоронні органи – Національне антикорупційне бюро України та Спеціалізована антикорупційна прокуратура – висунули звинувачення голові Державної фіскальної служби Роману Насірову у зловживанні службовими повноваженнями. Його підозрюють у використанні службового становища при реструктуризації податків газодобувних компаній, пов'язаних з депутатом-утікачем Олександром Онищенком. За оцінками, ця схема завдала збитків бюджету на суму близько 2 млрд грн. Суд постановив арештувати Насірова на два місяці з можливістю внесення застави у розмірі 100 млн гривень, яку пізніше внесли його родичі. Насірова було відсторонено від посади на час слідства. Це єдина на сьогодні справа такого високого рівня для новостворених антикорупційних правоохоронних органів України.

Е-декларації. Багато чиновників так званої «другої хвилі» електронного декларування, тобто депутати місцевих рад, державні службовці категорії В, військові посадові особи, поліцейські та інші, не змогли заповнити електронні декларації до завершення строку, призначеного на 1 квітня, через технічні збої у системі електронного декларування. Через це Прем'єр-міністр Володимир Гройсман закликав керівництво Національного Агентства з питань запобігання корупції, що забезпечує ведення реєстру е-декларацій, подати у відставку. Голова Агентства Наталія Корчак відмовилася йти у відставку та пояснила помилки у системі низькою якістю роботи державного підприємства-підрядника, яке адмініструє реєстр е-декларацій.

У березні Верховна Рада зобов'язала членів антикорупційних громадських організацій подавати такі ж електронні декларації, які вимагають від державних службовців. Прихильники цього кроку вважають, що це підвищить прозорість громадських організацій, що просувають антикорупційну політику, тоді як їхні опоненти наголошують, що це наражатиме антикорупційних активістів на небезпеку тиску та залякування з боку політиків, які зацікавлені у тому, щоб завадити розслідуванням корупції.

Війна на Донбасі. У березні продовжувався воєнний конфлікт на Сході України. Біля м. Краматорськ Донецької області розбився військовий вертоліт Мі-2, усі п'ятеро людей на борту загинули. У березні 27 військовослужбовців було вбито внаслідок бойових дій, а 189 військовослужбовців було поранено.

Вибух на Запоріжкоксі. Четверо людей загинули внаслідок вибуху на коксохімічному заводі «Запоріжкокс», розташованому у Запоріжжі. Це були співробітники підрядної організації, які проводили ремонтно-зварювальні роботи на збірнику газу, що вибухнув. Запоріжкокс – один із найбільших виробників коксу в Україні: підприємство виробляє 10% усього вітчизняного коксу.

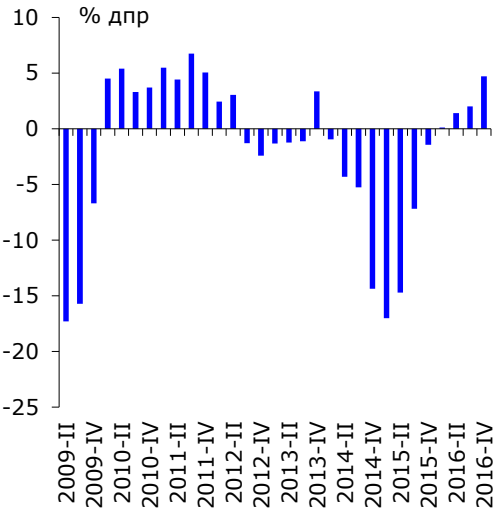
МВФ. За підсумками третього перегляду програми EFF, МВФ надав Україні транш на суму 1 млрд дол. США. Загальна сума виділених за програмою траншів перевищила 8 млрд дол. США. В опублікованій після проведення перегляду заяві МВФ закликав Україну здійснити структурні реформи, зокрема пенсійну реформу, реформу ринку землі та реформу державної служби. МВФ відзначив недостатність результатів боротьби з корупцію, незважаючи на створення нових антикорупційних органів.

Реальний сектор: Сповільнення зростання у лютому

ВВП. У 2016 році реальний ВВП зріс на 2,3% завдяки збільшенню внутрішнього попиту. Реальне нагромадження основного капі лату зросло на 20,1% через вищі інвестиції в машини та більше комерційне будівництво. Водночас реальне кінцеве приватне споживання збільшилось всього на 1,8%, незважаючи на суттєве збільшення номінального доходу. Стрімке підвищення тарифів

Населення (без Криму): 42,6 млн.
Промислове виробництво/ВДВ: 23%
Сільськогосподарське виробництво/ВДВ: 14%
Інвестиції/ВВП: 14%
Експорт: ЄС 32%, Азія – 35%, Росія 9%
Імпорт: ЄС 37%, Азія – 20%, Росія 13%

Динаміка реального ВВП

Джерело: Держстат

Інститут економічних досліджень
та політичних консультацій
вул. Рейтарська 8/5-А, 01034 Київ
Тел. (+38044) 278-6342
Факс (+38044) 278-6336
E-mail: institute@ier.kiev.ua
http://www.ier.com.ua

призвело до нижчого споживання газу, електроенергії та води (споживання жилого-комунальних послуг скоротилось на 2%) і скоротило кошти, наявні для інших цілей. Домогосподарства також збільшили заощадження, які знижувались протягом кількох попередніх років, бо їх витрачали на підтримку споживання. Все ж, реальні витрати домогосподарств та споживчі товари зросли суттєво, незважаючи на високі очікування безробіття та девальвації. Високий інвестиційний та споживчий попит призвів до приросту реального імпорту на 8,4%. Реальний експорт скоротився на 1,6% через слабкий попит, обмеження торгівлі Росією та складнощі із транзитом через території Росії. В результаті чистий реальний експорт мав від'ємний внесок до зростання у 5,4 відсоткових пунктів. Великий доданий внесок до економічного зростання (у 3,6 відсоткових пунктів) здійснили більші запаси, що пояснено високим врожаєм, зібраним в кінці 2016 року та очікуваним зростанням внутрішнього попиту.

Реальна валова додана вартість (ВДВ) зросла у сільському господарстві на 6,0% завдяки високому врожаю. Переробна промисловість зросла на 3,6% через вищий попит та поліпшення логістики, тоді як воєнний конфлікт на Сході призвів до зниження реальної ВДВ у добувній промисловості на 1,0% дпр. Будівництво зросло на 16,3% через вищі інвестиції в інфраструктурне та комерційне будівництво і очікуване зростання попиту на житло. Вищі показники споживання та переробної промисловості сприяли збільшенню реального ВДВ у торгівлі та транспорті на відповідно 4,0% та 3,0%. Продовження процесу закриття банків у 2016 році пояснює зниження реальної ВДВ у фінансових послугах на 15,7%.

Галузеві тенденції. Зупинка торгівлі з окупованими територіями на Сході України призвели до зниження промислового виробництва у лютому на 4,6% дпр. Добування вугілля впало на 25,9% дпр, оскільки шахти, розташовані на неконтрольованій урядом території Донбасу, які до того все ще звітували Держстату, або ж припинили діяльність, або припинили звітування Держстату після початку блокади. В результаті виробництво коксу також впало на 23,3% дпр. Металургія скоротила випуск на 4,3% дпр, оскільки збільшення внутрішнього попиту на труби та кінцеві металеві продукти частково нівелювали звітоване падіння виробництва сталі на 16,3% дпр (виробництво на контрольованій урядом території України скоротилось менше). Машинобудування знизилось на 1,4% дпр передусім через ефект статистичної бази. Його підтримали вищий попит на спеціалізовані машини, що використовують у промисловості та сільському господарстві, оборонні замовлення та вище виробництво транспортного оснащення, включно із локомотивами та вагонами, замовленими Укрзалізницею. Стабільний попит сприяв збільшенню харчової промисловості на 1,2% дпр.

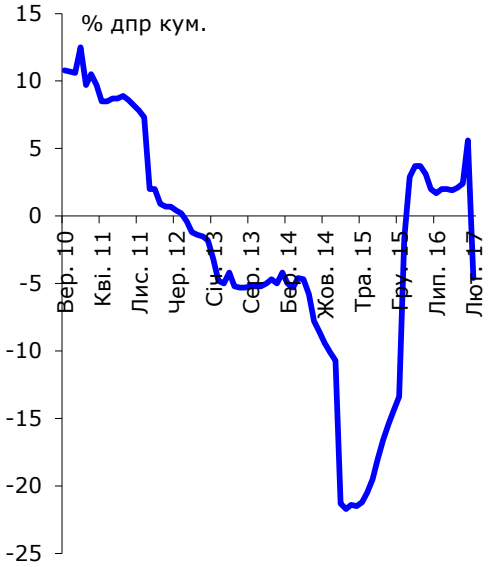
Роздрібна торгівля впала на 1,7 дпр через ефект календаря (у лютому 2016 року був 29 день). Будівництво зросло на 4,8% дпр через зростання комерційного та інфраструктурного будівництва.

Енергетика: Дефіцит вугілля через транспортну блокаду

Вугілля та електроенергія. У березні складна ситуація з постачанням вугілля через транспортну блокаду погіршилась, коли контрольовані Росією сепаратисти захопили контроль над вугільними шахтами ДТЕК та розташованою на окупованій території Старобешівською ТЕС, що належить «Донбасенерго». ТЕС постачала електроенергію компаніям ДТЕК з розподілу електроенергії.

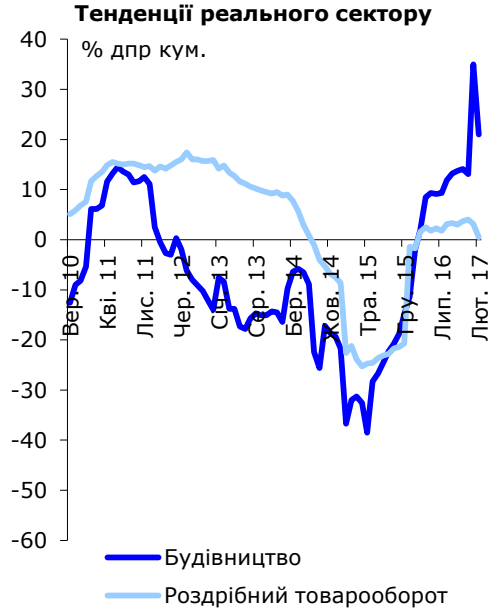
Нестача вугілля змусила виробників електроенергії імпортувати вугілля. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), підвищила ціну вугілля, яку використовує при розрахунку тарифів на електроенергію на 26% до 2071-2222 грн/т через зростання ціни вугілля на світових ринках (цінова формула базується на середньорічній ціні вугілля в Роттердамі). Середня собівартість виробництва вугілля на держшахтах становить 2510,3 грн/т.

Промислове виробництво

Примітка: з квітня 2014 р. дані не включають Крим
Джерело: Держстат

Тенденції реального сектору

Примітка: з квітня 2014 р. дані не включають Крим

Оскільки потрібен час для накопичення необхідних запасів вугілля, 5 квітня Придніпровська та Трипільська ТЕС припинили виробництво електроенергії. Тому, Міненерго було вимушене зменшити прогноз на виробництво електроенергії тепловими електростанціями на 2017 рік на 2,9% до 48,6 млрд кВт-год. Прогнозований обсяг виробництва електроенергії на гідроелектростанціях збільшився на 27,6% і на атомних електростанціях на 1%, щоб компенсувати ці втрати.

Газ. У кінці березня НКРЕКП затвердила введення з 1 квітня тарифу на розподіл природного газу за використання газових мереж в залежності від потужності лічильника. Нова система оплати передбачала розділення рахунку на газ на вартість газу як товару та плати за транспортування та розподіл газу. Ця система була широко розкритикована Президентом, Прем'єр-міністром та експертами, оскільки вона суттєво збільшить кінцеву оплату за газ для споживачів. В результаті НКРЕКП скасувала своє попереднє рішення з метою його подальшого опрацювання.

Реформи ринку. Відповідно до нового закону про НКРЕКП, ухваленого у 2016 році, Президент нарешті затвердив план ротації Голови та членів комісії. За планом двох чинних членів НКРЕКП має бути змінено протягом наступних шести місяців, двох – протягом року і одного члена та голову Комісії – протягом наступних 18 місяців. Членів НКРЕКП обирають на період шість років і протягом одного календарного року може бути змінено не більше двох членів. Очікують, що регулярна ротація членів НКРЕКП посилить її незалежність та довіру до роботи комісії.

Сільське господарство: Державна підтримка зростає

Виробництво. Станом на 31 березня було засіяно 1,2 млн гектарів ранніх зернових і зернобобових культур (51% від запланованої площі). Крім того, озимі зернові продовжують весінню вегетацію на площі 7,1 млн га від засіяних 7,2 млн га. За оцінкою, площа для збору врожаю в 2017 році становитиме 26,8 млн га, що близько до рівня 2016 року (26,5 млн га).

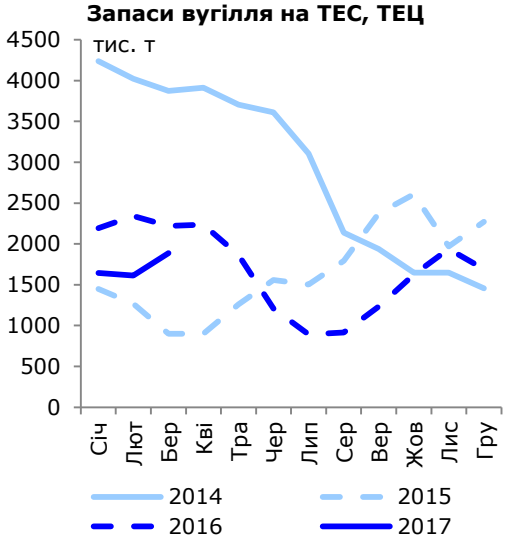
Торгівля. За даними НБУ, у лютому зростання експорту сільськогосподарської продукції та продовольства сповільнилося до 15,9% дпр з 55,9% дпр у січні через зниження експорту зерна. Експорт зерна скоротився через нижчі світові ціни та зменшення продажів кукурудзи до Єгипту. Збільшився експорт харчових продуктів, особливо соняшникової олії. Крім того, експорт м'яса і субпродуктів збільшився у 1,7 разів порівняно із лютим 2016 року внаслідок поновлення експорту м'яса птиці до ЄС.

Політика. У березні Кабінет Міністрів збільшив компенсацію витрат на купівлю сільськогосподарської техніки із ступенем локалізації 60% з 15% до 20%. В цілому, на 2017 рік уряд виділив 5,5 млрд грн на підтримку аграрного сектора економіки, що становить 1% від валової продукції сільського господарства. Крім того, передбачені урядом прямі дотації сільськогосподарським підприємствам насамперед буде спрямовано у нішеві сектори сільського господарства, а саме на вирощування винограду, фруктів, ягід, горіхів, овочів, тютюну.

Зовнішній сектор: Зріс дефіцит поточного рахунку

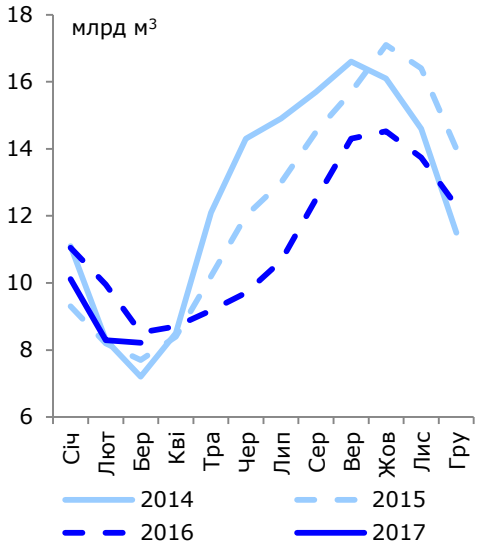
Поточний рахунок. Дефіцит поточного рахунку зріс до 0,4 млрд дол. США у лютому з 0,14 млрд дол. США у січні. Це відображало зростання дефіциту торгівлі товарами до 0,79 млрд дол. США. Експорт зріс на 21% дпр через зростання експортних цін на сталь та залізну руду та більшу диверсифікацію експорту харчових продуктів. Імпорт зріс на 17% дпр, оскільки імпорт мінеральних продуктів у доларовому виразі стрибнув на 54% дпр, а імпорт інших продуктів зріс на 8% дпр. Імпорт машин та обладнання продовжував зростати через сильний попит. Інші складові поточного рахунку суттєво не змінились порівняно з січнем. Чисті грошові перекази в Україну (0,54 млрд дол. США) та профіцит торгівлі послугами (0,15 млрд дол. США) покривали чисті виплати інвестиційних доходів (0,30 млрд дол. США) та стримували дефіцит поточного рахунку.

Запаси вугілля на ТЕС, ТЕЦ

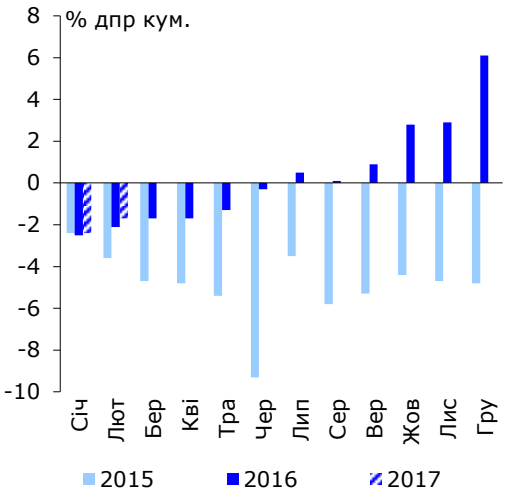
Джерело: Міністерство енергетики, Укренерго

Запаси газу в ПГС

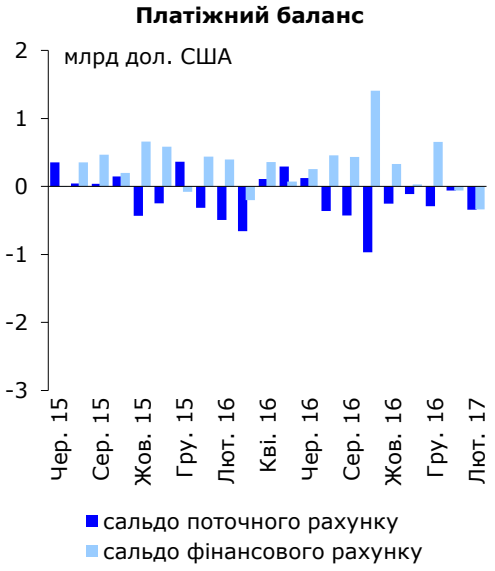
Джерело: Міністерство енергетики

Сільськогосподарське виробництво

Джерело: Держстат

Фінансовий рахунок. Притік капіталу по фінансовому рахунку платіжного балансу становив 0,4 млрд дол. США. Чистий притік ПІІ залишався на низькому рівні, що спостерігався протягом останніх п'яти місяців (45 млн дол. США), і був спрямований майже повністю у реальний сектор. Відтік капіталу банківського сектору становив 0,4 млрд дол. США, оскільки банки збільшили свої закордонні активи. Надходження за торговими кредитами сягнули 0,5 млрд дол. США, а притік готівкової іноземної валюти до банківського сектору зріс до 0,3 млрд дол. США через зменшення очікувань щодо знецінення гривні.

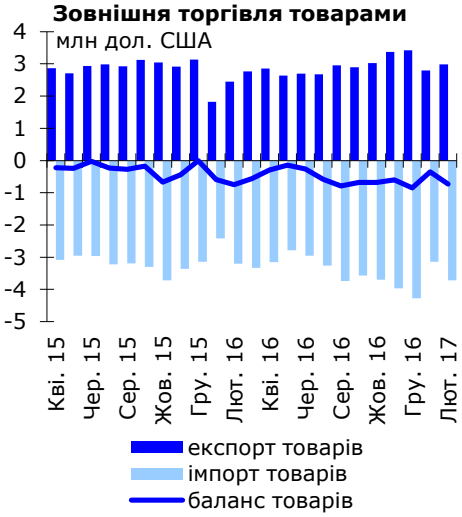
Джерело: попередні оцінки НБУ

Фіскальна політика: Обіцяно запровадження середньострокового бюджетного планування

2017. За попередніми даними Державного Казначейства доходи Зведеного бюджету у першому кварталі 2017 року зросли на 35,6% дпр через більші податкові та неподаткові надходження. Доходи від ПДФО зросли передусім через стрімке підвищення мінімальної заробітної плати. Вище номінальне споживання та імпорт, а також повне скасування спеціального режиму ПДВ для сільськогосподарських підприємств, сприяли більшим валовим надходженням від ПДВ, що лише частково було нівельовано більшими сумами відшкодування ПДВ. Неподаткові надходження зросли через вищі власні доходи бюджетних установ та більші трансферти прибутків державних компаній до бюджету.

Водночас темпи приросту доходів Зведеного бюджету суттєво скоротились у березні до 11,8% дпр із 52,3% дпр у лютому.

Середньострокове планування. Парламент ухвалив зміни до Бюджетного кодексу, щоб полегшити запровадження середньострокового бюджетного планування. Початковим кроком буде ухвалення у червні Бюджетної резолюції на 2018-2020 роки. У Резолюції буде визначено основні ліміти по видатках основних розпорядників коштів на три роки. Ці ліміти потрібно буде дотримуватись при розробці бюджетних запитів на ці роки. Навряд чи буде запроваджено повноцінне середньострокове бюджетне планування цього року. Водночас початок процесу вже є кроком вперед. За оцінками середньострокове бюджетне планування забезпечить вищу ефективність бюджетних видатків.

Джерело: попередні оцінки НБУ

Соціальна політика: Зростання номінального наявного доходу у 2016 році

У 2016 році наявний дохід домогосподарств зріс на 14,2% у номінальному виразі через вищий дохід з усіх основних джерел. Водночас від зріс лише на 0,3% дпр у реальному вимірі. Працівники були єдиною групою, чиї доходи (отримані від заробітної плати) зросли в реальному виразі, оскільки роботодавці намагались компенсувати втрату купівельної спроможності заробітними платами та повинні були підвищити заробітну плату через вищу мінімальну заробітну плату. Водночас слабкий попит призвів до несуттєвого зниження реального доходу від змішаного доходу. Нижчі ставки за депозитами позначились на нижчому реальному доході від відсоткових ставок за депозитами. Доходи від соціальної допомоги були обмежені нижчими виплатами пенсій пенсіонерам на Донбасі. Водночас вища ефективна ставка ПДФО (на активний і пасивні доходи) було ще однією причиною низького зростання наявного доходу.

Джерело: Держстат

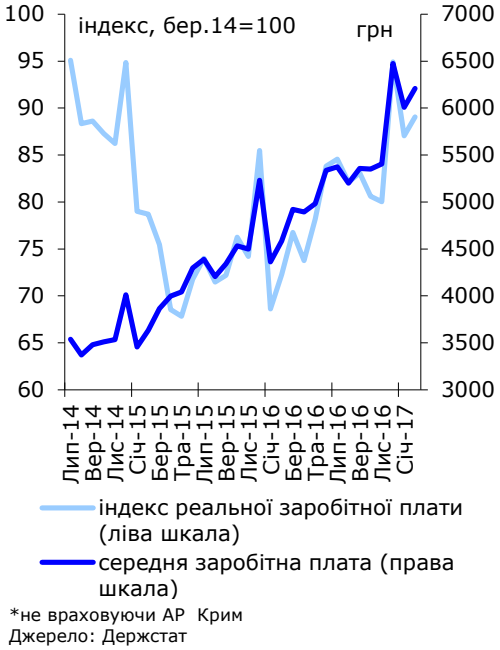
Ринок праці: Підвищення мінімальної заробітної плати сприяє стрімкому збільшенню зарплат

Рішення уряду подвоїти розмір мінімальної заробітної плати з січні 2017 року (до 3200 грн) сприяв стрімкому підвищенню середньомісячної заробітної плати на 35,4% у номінальному виразі та на 18,0% дпр у реальному виразі. Як і у січні, найбільше зростання заробітних плат відбулось у секторах, в яких традиційно сплачували низькі заробітні плати. Зокрема, номінальна заробітна плата зросла на 64,7% дпр в освіті та на 54,6% дпр в охороні здоров'я. Сільськогосподарські компанії збільшили заробітну на 49,1% дпр. Все ж, заробітні плати в цих

трьох секторах залишились найнижчими в економіки (разом із харчуванням та розміщенням). Заробітні плати в державному управлінні та обороні зросли на 51,5% дпр (що привело сектор у перелік п'яти секторів із найбільшою заробітною платою) через поступове запровадження нового закону про державну службу, що передбачає збільшення рівня оплати праці в секторі. Промислові сектори збільшили заробітну плату на 27,4% дпр; водночас вони, ймовірно, поступово надалі підвищуватимуть рівень оплати праці працівників протягом року через коригування зарплат вздовж тарифної сітки.

Збільшення середньої заробітної плати призвело до зростання надходжень від єдиного соціального внеску на 29,4% дпр у першому кварталі 3017 року.

Середня заробітна плата*

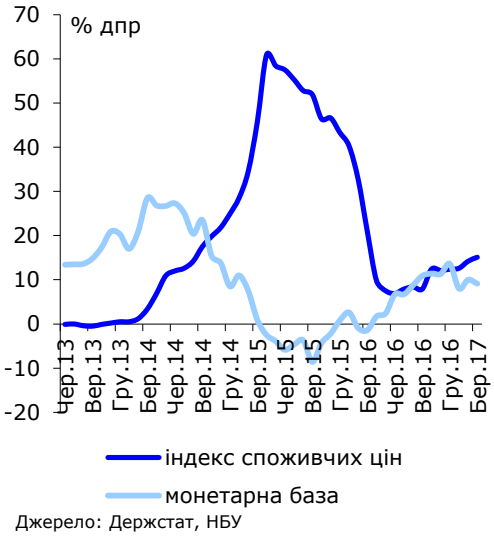
*не враховуючи АР Крим
Джерело: Держстат

Монетарна політика: Інфляція зросла до 15,1% дпр у березні

Споживча інфляція зросла до 15,1% дпр у березні. Зростання ІСЦ відображало передусім фактори пропозиції. Вони включали зростання світових цін на харчові продути у попередні місяці (індекс світових цін на харчові продукти ФАО зріс на 13,4% дпр у березні, але впав на 2,8% порівняно з лютим), зростання акцизів на алкоголь і тютюн (що призвело до зростання споживчих цін на ці товари на 30% дпр), перехід цін на нафту до проміжку в 50-60 дол. США за барель. Різке зростання регульованих цін на електроенергію, опалення та постачання води (на 42-89% дпр) також додало до зростання ІСЦ. Споживчий попит лишався помірним, незважаючи на різке зростання мінімальної зарплати, а інфляційні очікування лишались на помірному рівні. Це допомогло утримати базову інфляцію, що не враховує продукти з регульованими цінами, енергоносії та певні сирі харчові продукти, на рівні 6,3% дпр.

14 квітня НБУ зменшив облікову ставку до 13% річних, посилаючись на нещодавнє зменшення коливань обмінного курсу та сповільнення інфляційних очікувань. НБУ також вказав на очікуване зростання тиску попиту на інфляцію та зростання цін на харчові продукти через обмежену пропозицію, але очевидно ці фактори були недостатньою підставою для збереження ставки на попередньому рівні комітетом з монетарної політики, як це відбувалось у останні місяці. Це може означати, що прогноз інфляції НБУ більш оптимістичний, ніж у інших прогнозистів.

Динаміка ІСЦ та монетарної бази

Джерело: Держстат, НБУ

Обмінний курс: Спокій на ринку продовжився

Міжбанківський валютний ринок залишався спокійним в березні. Він коливався навколо 27 грн за дол. США, оскільки високі експортні ціни компенсували вплив блокади Донбасу на експортну виручку. Девальваційні очікування суттєво впали, а валовий продаж готівкової валюти банкам збільшився більш ніж на дві третини порівняно з лютневим обсягом до 456 млн дол. США і готівковий обмінний курс надалі укріплювався. НБУ скористався цією нагодою, щоб придбати 128 млн дол. США для поповнення резервів. Міжнародні резерви НБУ сягнули 16,7 млрд дол. США на 5 квітня, оскільки НБУ отримав 1 млрд дол. США від МВФ та 0,1 млрд дол. США від Швейцарського національного банку. Уряд отримав 600 млн євро макрофінансової допомоги від ЄС, що компенсувало виплати 0,5 млрд дол. США за купонами єврооблігацій у березні.

Державний борг: Збільшення зовнішнього боргу

У перші дні квітня Україна отримала 1 млрд дол. США від МВФ за Програмою розширеного фінансування та 600 млн євро макрофінансової допомоги від ЄС. Це стало результатом економічного відновлення та впровадження обіцяних урядом реформ, зокрема у сфері антикорупційної політики.

У березні Міністерство фінансів розмістило ОДВП у сумі 2,3 млрд грн з середньозваженою ставкою 15,2% річних, що близько до результатів лютого. Попит передусім було зосереджено на дво та трирічних облігаціях.

Таблиці

Економічні Тенденції		III 14	IV 14	I 15	II 15	III 15	IV 15	I 16	II 16	III 16	Квіт.	Тра.	Чер.	Лип.	Сер.	Вер.	Жов.	Лис.	Грд.	Січ.	Лют.	Бер.
Пром. виробництво (реальне, кум.)	% дпр	-8,0	-10,1	-20,5	-20,0	-16,1	-13,0	4,5	2,6	2,5	4,5	3,8	2,6	2,3	2,5	2,5	2,4	2,6	2,8	5,6	-4,6	…
Будівництво (реальне, кум.)	% дпр	-16,4	-20,4	-29,7	-26,2	-20,9	-12,3	8,3	13,0	17,3	13,0	12,9	13,0	14,4	15,4	17,3	17,0	17,2	17,4	35,0	21,0	…
С/госп. виробництво (реальне, кум.)	% дпр	16,0	2,2	-4,7	-9,3	-5,3	-4,8	-1,7	-0,3	0,9	-1,7	-1,3	-0,3	0,5	0,1	0,9	2,8	2,9	6,1	-2,4	-1,7	…
Роздрібний товарооборот (реальне, кум.)	% дпр	-5,3	-7,5	-23,9	-24,6	-22,3	-20,7	1,6	2,3	3,3	2,5	1,8	2,3	2,4	3,1	3,3	3,0	3,7	4,0	3,1	0,5	…
Середня заробітна плата	грн.	3463	3508	3650	4113	4313	4753	4622	5072	5311	4895	4984	5337	5374	5202	5358	5350	5406	6475	6008	6209	…
ІСЦ	% дпр	17,5	21,8	45,8	57,5	51,9	43,3	20,9	6,9	7,9	9,8	7,5	6,9	7,9	8,4	7,9	12,4	12,1	12,4	12,6	14,2	15,1
ІВЦ	% дпр	26,9	32,8	51,7	37,9	32,5	25,4	10,5	15,7	19,6	10,1	16,4	15,7	18,3	18,9	19,6	29,2	32,0	35,7	36,8	38,9	38,3
Експорт (дол. США, кум.)*	% дпр	-16,4	-19,9	-31,4	-32,2	-29,8	-27,0	-16,4	-10,1	-8,0	-13,0	-10,8	-10,1	-9,9	-8,4	-8,0	-7,1	-5,1	-4,0	41,2	27,6	…
Імпорт (дол. США, кум.)*	% дпр	-24,8	-28,1	-33,1	-34,2	-31,8	-29,3	-10,9	-4,0	0,6	-5,2	-5,0	-4,0	-2,9	-0,4	0,6	0,5	2,1	4,4	27,1	19,5	…
Баланс торгівлі (кум.) *	млрд. дол. США	-3,0	-4,6	-0,6	-1,1	-1,2	-1,6	-2,3	-1,9	-4,1	-1,8	-1,8	-2,0	-2,7	-3,4	-4,1	-4,6	-5,0	-5,8	-0,3	-0,9	…
Поточний рахунок (кум.)	млрд. дол. США	-1,2	-2,6	-0,4	-0,1	0,1	-0,2	-1,5	-0,9	-2,8	-1,3	-1,0	-0,9	-1,4	-1,9	-2,8	-3,0	-3,1	-3,8	-0,1	-0,5	…
Валові міжнародні резерви	млрд. дол. США	16,4	7,5	10,0	10,3	12,8	13,3	12,7	14,0	15,6	13,2	13,5	14,0	14,1	14,1	15,6	15,5	15,3	15,5	15,4	15,5	15,1
Грошова база, на кінець періоду	% дпр	23,5	13,8	0,9	-5,9	-8,6	0,8	-1,4	1,7	10,6	1,7	2,4	6,7	6,7	8,8	10,6	11,4	11,3	13,6	8,0	10,0	9,1
Сер.відс.ставка за кредитами у грн.**	% річних	16,4	16,4	19,9	23,1	21,1	20,7	20,0	20,9	17,3	20,9	21,1	20,6	18,0	17,0	16,8	14,2	13,7	16,1	15,9	15,5	…
Обмінний курс(міжбанківський), середній	дол. США	12,58	13,56	21,23	21,56	21,74	22,90	25,69	25,23	17,27	25,54	25,21	24,93	24,82	25,14	26,23	25,72	25,71	26,27	27,22	27,05	26,99
Обмінний курс(офіційний), середній	дол. США	12,58	13,56	21,18	21,62	21,69	22,33	25,68	25,26	25,40	25,63	25,21	24,95	24,82	25,65	26,28	25,76	25,70	25,55	27,15	27,03	27,00
Обмінний курс, середній	євро	24,37	23,88	23,70	23,93	24,69	24,91	28,34	28,55	25,58	29,06	28,50	28,09	27,49	28,65	29,47	28,45	27,78	28,29	28,80	28,81	28,82

Джерела: Держкомстат, НБУ, ICAP, власні розрахунки,
* Дані наведені щодо експорту/імпорту товарів та послуг (джерело: НБУ)
** Середньозважена відсоткова ставка за кредитами у гривнях (джерело: НБУ)

Основні Економічні Показники		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014[к]	2015[к]	2016[ср]
Номінальний ВВП	млрд. грн.	170,1	204,2	225,8	267,3	345,1	441,5	544,2	720,7	948,1	913,3	1079,3	1300,0	1404,7	1465,2	1586,9	1988,5	2383,2
Номінальний ВВП	млрд. дол. США	31,3	38,0	42,4	50,1	64,9	86,2	107,8	142,7	179,9	117,2	136,0	163,1	175,8	183,3	133,7	91,0	93,3
Зростання ВВП (реальне)	% дпр	5,9	9,2	5,2	9,6	12,1	2,7	7,3	7,9	2,3	-14,8	4,1	5,5	0,2	0,0	-6,6	-9,8	2,3
Промислове виробництво (реальне)	% дпр	13,2	14,2	7,0	15,8	12,5	3,1	6,2	7,1	-5,0	-20,6	12,2	8,0	-0,7	-4,3	-10,1	-13,0	2,8
Сільськогосп. виробництво (реальне)	% дпр	9,8	10,2	1,2	-11,0	19,7	-0,1	0,4	-5,2	17,5	0,1	-1,4	20,2	-3,9	13,6	2,2	-4,8	6,1
ІСЦ, в середньому за період	% дпр	28,2	12,0	0,8	5,2	9,0	13,5	9,1	12,8	25,2	15,9	9,4	8,0	0,6	-0,3	12,1	48,7	13,9
ІСЦ, на кінець періоду	% дпр	25,8	6,1	-0,6	8,2	12,3	10,3	11,6	16,6	22,3	12,3	9,1	4,6	-0,2	0,5	24,9	43,3	12,4
ІВЦ, в середньому за період	% дпр	20,9	8,6	3,1	7,6	20,5	16,7	9,6	19,5	35,5	6,5	20,9	19,0	3,7	-0,1	17,1	36,0	20,5
ІВЦ, на кінець періоду	% дпр	20,8	0,9	5,7	11,1	24,1	9,5	14,1	23,3	23,0	14,3	18,7	14,2	0,3	1,7	31,8	25,4	35,7
Експорт товарів та послуг (дол. США)	% дпр	17,9	9,5	10,7	24,0	42,6	7,5	13,4	27,0	34,3	-36,9	26,0	27,5	3,4	-5,5	-19,9	-27,0	-4,0
Імпорт товарів та послуг (дол. США)	% дпр	18,9	14,1	4,9	28,7	31,3	20,4	22,6	35,2	39,3	-44,2	28,8	34,8	7,5	-3,5	-28,1	-29,3	4,4
Поточний рахунок	млрд. дол. США	1,5	1,4	3,1	2,9	6,9	2,5	-1,6	-5,3	-12,8	-1,7	-3,0	-10,2	-14,3	-16,5	-4,6	-0,2	-3,8
Поточний рахунок	% ВВП	4,8	3,7	7,3	5,8	10,6	2,9	-1,5	-3,7	-7,1	-1,5	-2,2	-6,3	-8,2	-9,0	-3,4	-0,2	-4,1
Чисті прямі іноземні інвестиції	млрд. дол. США	0,6	0,8	0,7	1,4	1,7	7,5	5,7	9,2	9,9	4,7	5,8	7,0	7,2	4,1	0,3	3,0	3,3
Міжнародні резерви	млрд. дол. США	1,5	3,1	4,4	6,9	9,7	19,4	22,4	32,5	31,5	26,5	36,7	31,8	31,4	20,4	7,5	13,3	15,5
Дефіцит (профіцит) зведеного бюджету*	% ВВП	-0,7	-1,9	0,8	-0,2	-3,0	-1,9	-0,7	-1,1	-1,5	-2,4	-6,0	-1,8	-3,6	-4,4	-4,6	-1,6	-3,1
Загальний державний борг	% ВВП	45,3	36,5	33,5	29,0	24,7	17,7	14,8	12,5	19,9	33,0	40,0	36,0	37,5	39,9	69,4	79,1	81,0
Зовн. державний борг (загальний)	% ВВП	33,0	26,3	24,1	21,4	18,6	13,4	11,7	9,8	15,0	21,5	25,6	22,8	22,1	20,5	38,5	52,4	52,0
Грошова база, на кінець періоду	% дпр	39,9	37,4	33,6	30,1	34,1	53,9	17,5	46,0	31,5	4,4	15,8	6,3	6,4	20,3	8,5	0,8	13,6
Обмінний курс, середній	дол. США	5,44	5,37	5,33	5,33	5,32	5,12	5,05	5,05	5,27	7,79	7,94	7,97	7,99	7,99	11,87	21,84	25,55
Обмінний курс, на кінець періоду	дол. США	5,44	5,30	5,33	5,33	5,31	5,05	5,05	5,05	7,70	7,98	7,96	7,99	7,99	7,99	15,77	24,00	27,19
Обмінний курс, середній	євро	5,03	4,81	5,03	6,02	6,61	6,39	6,34	6,92	7,71	10,87	10,53	11,09	10,27	10,61	15,72	24,23	28,29
Обмінний курс, на кінець періоду	євро	5,10	4,67	5,53	6,66	7,22	5,97	6,65	7,42	10,86	11,68	10,57	0,00	0,00	11,04	19,26	26,22	28,42

Джерела: Держкомстат, НБУ, Міністерство фінансів, власні розрахунки
* "Мінус" означає дефіцит бюджету, без коштів на рекапіталізацію
[к] дані не включають окуповану територію АР Крим
Р - попередні дані

Скорочення

дпк до попереднього кварталу
дпм до попереднього місяця
дпр до попереднього року
кум. кумулятивно

Квартальні тенденції

Національні рахунки		I 13	II 13	III 13	IV 13	I 14к	II 14к	III 14к	IV 14к	I 15к	II 15к	III 15к	IV 15к	I 16к	II 16к	III 16к	IV 16к
ВВП	млрд. грн.	303,8	354,8	398,0	408,6	316,9	382,4	440,5	447,1	376,0	456,7	567,0	588,8	455,6	535,3	669,2	723,1
реальний ВВП	% дпр	-1,3	-1,2	-1,1	3,4	-1,0	-4,3	-5,3	-14,4	-16,0	-14,5	-7,0	-2,4	0,1	1,5	2,3	4,8
Споживання домогосподарств (реальне)	% дпр	5,9	8,7	6,8	6,3	3,3	-7,8	-13,9	-12,2	-21,0	-27,8	-20,0	-14,6	-2,2	4,0	4,7	0,9
Споживання сектору держ. управління (реальне)	% дпр	2,0	-0,9	-1,5	-2,9	-5,9	5,2	0,1	4,5	0,9	-5,6	-0,8	11,1	2,7	-1,5	2,0	-2,2
Валове нагромадж. осн. капіталу (реальний)	% дпр	6,1	-18,1	-8,9	-8,7	-19,9	-19,3	-28,0	-26,5	-23,8	-14,2	-5,0	1,5	4,5	17,8	23,9	27,1
Експорт тов/посл (реальний)	% дпр	-7,4	-13,5	-6,8	-4,5	-5,1	-2,3	-16,8	-31,1	-21,9	-18,0	-6,8	-3,5	-4,1	-7,2	-3,7	9,7
Імпорт тов/посл (реальний)	% дпр	1,3	-15,7	1,7	-0,6	-11,8	-10,9	-32,3	-29,6	-18,1	-28,1	-13,0	-11,9	-3,6	-0,1	16,1	19,6
Сільське госп., мислив., ліс. госп. (реальна)*	% дпр	5,7	21,7	-2,8	36,5	5,7	-9,1	25,6	-20,6	-4,7	-11,6	-3,8	-2,5	-1,5	0,6	1,1	18,4
Обробна пром. (реальна)*	% дпр	-9,3	-9,9	-10,6	-9,8	-3,2	-5,4	-12,7	-13,2	-25,2	-22,5	-9,2	-2,3	8,0	4,0	0,2	2,7
Будівництво (реальна)*	% дпр	-16,1	-19,4	-8,0	-4,4	4,7	-14,0	-26,3	-30,8	-36,6	-30,6	-15,6	6,0	9,8	17,2	20,2	15,6
Торгівля, ремонт (реальна)*	% дпр	0,2	-1,2	0,9	0,9	-3,0	-7,2	-18,4	-26,6	-26,5	-19,9	-14,2	2,6	3,6	6,7	3,7	1,9
Транспорт (реальна)*	% дпр	-1,7	-0,8	1,3	2,7	-7,8	-10,9	-10,1	-11,0	-10,5	-2,4	0,3	2,2	6,2	2,5	0,7	3,2
Платіжний баланс																	
Сальдо рахунку поточних операцій	млрд. дол. США	-3,2	-2,3	-6,0	-5,0	-1,3	-0,8	-1,2	-1,4	-0,4	0,3	0,2	-0,3	-1,5	0,5	-1,9	-1,0
Сальдо рахунку поточних операцій	% від ВВП	-8,4	-5,1	-12,1	-9,8	-3,5	-2,5	-3,3	-6,7	-2,4	1,5	0,8	-1,1	-8,4	2,6	-7,1	-3,4
Баланс товарів	млн. дол. США	-4635	-3677	-7881	-5935	-2195	-1185	-1412	-2336	-1147	-496	-689	-1123	-1941	-685	-2147	-2235
Баланс послуг	млн. дол. США	1349	1504	2575	1066	937	443	456	686	604	418	309	420	286	308	108	507
Поточні трансферти	млн. дол. США	533	589	480	547	241	494	306	500	558	715	644	711	…	0	0	0
Прямі іноземні інвестиції	млн. дол. США	1082	496	1510	991	-665	-319	725	558	397	907	890	818	1366	760	999	143
Портфельні інвестиції	млн. дол. США	713	568	655	-756	-241	-49	-84	-17	141	10	13	13	11	0	0	0
Валові золотовалютні резерви	млрд. дол. США	24,7	23,2	21,6	20,4	15,1	17,1	16,4	7,5	10,0	10,3	12,8	13,3	12,7	14,0	15,6	15,5
Ринковий обмінний курс, грн./дол. США	середнє	8,11	8,14	8,15	8,21	9,14	11,71	12,58	13,56	21,23	21,26	21,74	22,90	25,69	25,23	17,27	25,90
Офіційний обмінний курс, грн./дол. США	середнє	7,99	7,99	7,99	7,99	8,86	12,71	12,58	21,18	21,33	21,23	21,69	22,33	25,68	25,26	25,40	25,67
Бюджет																	
Доходи зведеного бюджету	% від ВВП	35,2	29,4	28,9	28,6	35,4	29,4	24,7	27,4	37,3	34,7	29,8	31,3	35,9	32,9	27,8	35,6
Податок на доходи фіз. осіб	% від ВВП	5,3	5,1	4,6	4,8	5,1	4,7	4,2	5,0	5,5	5,3	4,5	5,1	6,3	6,3	5,4	5,6
Податок на прибуток підприємств	% від ВВП	6,1	3,4	3,0	3,0	4,9	2,5	1,9	1,5	4,4	1,7	1,2	1,3	3,5	2,1	1,9	2,8
Податок на додану вартість	% від ВВП	9,7	9,0	8,1	8,4	8,7	9,5	6,8	10,1	11,4	9,1	8,0	8,2	11,7	11,4	8,1	9,3
Акцизні збори	% від ВВП	3,1	2,6	2,3	2,2	2,5	3,0	3,0	2,8	3,3	3,4	3,0	3,1	4,1	5,1	4,1	3,9
Видатки зведеного бюджету	% від ВВП	36,9	35,8	30,1	35,9	35,2	34,7	27,2	35,5	33,5	34,9	26,1	41,9	35,1	35,6	30,8	38,6
Поточні видатки	% від ВВП	35,6	33,9	28,2	33,2	34,8	33,7	25,8	33,6	31,8	33,6	24,0	38,0	34,2	33,9	27,9	33,0
Капітальні видатки	% від ВВП	1,3	1,9	1,9	2,8	0,5	1,0	1,4	1,9	1,7	1,3	2,1	3,9	0,9	1,7	2,9	5,6
Дефіцит зведеного бюджету	% від ВВП	-1,9	-6,3	-1,5	-7,3	0,1	-5,3	-2,8	-8,8	3,7	0,4	-3,6	10,8	0,8	-2,8	-3,0	-3,2
Надходження від приватизації	% від ВВП	0,0	0,0	0,2	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Банківський сектор																	
Грошовий агрегат М0	% дпр	9,7	9,8	12,3	17,0	19,2	31,9	28,8	19,0	6,0	-1,3	-6,2	-0,1	-5,3	0,3	8,0	11,2
Грошовий агрегат М2	% дпр	16,0	17,9	19,2	17,5	17,7	13,4	14,2	5,4	9,0	3,1	5,6	4,0	-1,7	6,3	12,6	10,9
Вклади населення в нац. валюті	% дпр	19,1	26,5	33,4	38,0	7,9	-2,3	-12,3	-22,1	-19,1	-17,7	-16,6	-1,0	4,3	9,4	15,1	5,4
Вклади населення в ін. валюті	% дпр	17,0	14,7	8,4	0,9	19,8	10,2	5,5	18,0	25,4	11,6	3,7	-2,4	-16,1	-2,7	12,1	10,9
Кредити комерційних банків в нац. валюті	% дпр	8,6	7,4	10,2	16,9	12,3	4,9	-0,8	-9,1	-11,0	-11,8	-15,8	-20,8	-16,6	-13,3	-1,5	16,4
Кредити комерційних банків в іноз. валюті	% дпр	-4,4	-0,4	0,8	2,8	36,4	38,5	49,1	53,5	58,4	29,2	18,7	15,9	-15,0	-2,0	2,0	-9,9
Довгострокові кредити комерційних банків	% дпр	-5,6	-2,7	-0,5	2,9	26,3	24,4	24,6	21,7	17,9	3,1	-5,7	-10,5	-18,1	-10,3	-1,1	19,2
Довгострокові кредити комерційних банків	% від загальн.	55,9	55,7	55,1	53,2	58,5	59,1	59,8	59,5	58,5	57,6	60,7	55,4	55,6	55,8	55,9	64,9
Середня процентна ставка за кредитами в нац. валюті	% річних	16,2	15,3	15,3	16,5	18,4	17,5	16,4	16,6	19,9	23,1	21,1	20,7	20,0	20,9	17,3	14,7
Середня процентна ставка за кредитами в іноз. валюті	% річних	9,4	9,7	9,6	8,8	8,7	9,4	9,2	8,8	8,2	9,3	9,2	9,1	8,9	9,1	8,3	8,5

Джерела: Національний банк України, Державний комітет статистики, Державне казначейство, Міністерство фінансів, розрахунки ІЕД
* зміна доданої вартості
к Дані не включають Крим, у 2015 році - не включають частину зони АТО, попередні оцінки платіжного балансу (НБУ), Нац.рахунки відповідно до SNA 2008 та КВЕД-2012, знецінення гривні вплинуло на дані банківсько

Контакти:

Інститут Економічних Досліджень
та Політичних Консультацій
вул. Рейтарська 8/5-А, 01030 Київ
Тел. (+38044) 278-6342
Факс (+38044) 278-6336
E-mail: institute@ier.kiev.ua
http://www.ier.com.ua

Голова Правління

Ігор Бураковський
burakovsky@ier.kiev.ua

Виконавчий директор

Оксана Кузяків
kuziakiv@ier.kiev.ua

Директор з наукової роботи

Вероніка Мовчан
movchan@ier.kiev.ua

Центр економічних досліджень

Олександра Бетлій
betliy@ier.kiev.ua

Віталій Кравчук
Kravchyk@ier.kiev.ua

Ірина Коссе
kosse@ier.kiev.ua

Катерина Фурманець
furmanets@ier.kiev.ua

Ольга Красовська
krasovska@ier.kiev.ua

Анна Харченко
kharchenko@ier.kiev.ua

Євген Ангел
anhel@ier.kiev.ua

Олександр Крініцин
krinitsyn@ier.kiev.ua

Андрій Бутін
butin@ier.kiev.ua

Центр досліджень сучасного суспільства

Ірина Федець
fedets@ier.kiev.ua

Наталія Фреїк
freik@ier.kiev.ua

Вікторія Беспалько
bespalko@ier.kiev.ua

Німецько-український агрополітичний діалог

Марія Ярошко
Yaroshko@apd-ukraine.de

Анастрасія Пиляєва
pylaieva@apd-ukraine.de

Марія Богонос
bogonos@apd-ukraine.de

Застереження

Місячний Економічний Моніторинг України, підготовлений Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій, має виключно інформаційний характер. Судження, представлені у цій публікації, відображають нашу точку зору на момент опублікування та можуть бути змінені без попередження. Хоча ми доклали самих ґрунтовних зусиль для підготовки якомога точнішої публікації, ми не беремо на себе жодної відповідальності за можливі помилки. Інститут не несе зобов'язань за будь-які збитки чи інші проблеми, які виникли прямо чи опосередковано через використання будь-яких показників цієї публікації. Копіювання без попереднього узгодження заборонено. В разі цитування обов'язковим є посилання на Інститут економічних досліджень та політичних консультацій.